

langdurige naweeën en steeds meer directe en vooral indirecte schade. Het is de vraag of de autoriteiten het zich kunnen permitteren de risicodekking vrijwel geheel aan de markt over te laten, zeker als die markt het niet interessant genoeg vindt. Bescherming tegen rampen behoort tot de laatste krachtbronnen van de toch al terugtrekkende overheid. Als er zich dan toch een ramp voordoet en ook die krachtbron opdroogt, mag de bevolking van de overheid verwachten dat die haar zelf of dankzij een wettelijke regeling vrijwaart van schade.

Onverzekerbare risico's

Hiermee is het totale verhaal echter nog niet ten einde. In toenemende mate gaat het debat thans over de onverzekerbare risico's: risico's van een zodanige omvang en potentiële morele en financiële aansprakelijkheid dat zij het in productie nemen en op de markt brengen van goederen en diensten met een aanzienlijke toegevoegde waarde belemmeren. Een bijzondere variant is het van tevoren afkopen van aansprakelijkheidsstelling door grote bedrijven. Zij dekken zich in bij advocatenbureaus die zich gespecialiseerd hebben in het optreden voor rampslachtoffers en gedupeerden.

Zo ontstaat een geheel nieuwe situatie die sommigen, onder meer in de Verenigde Staten, grote zorgen baart. De risicoketen komt in handen van advocaten – *shrewd lawyers*, soms in coalitie met activistische groeperingen. Alleen al de dreiging van een *corporate campaign* tegen het bedrijf, niet zelden geïnstigeerd door concurrenten in de bedrijfstak, dwingt tot het zoeken van een vergelijk. In plaats van imaginaire gedupeerden wordt uiteindelijk de maatschappij de dupe. Want een maatschappij waar het nemen van risico's bij voorbaat onbetaalbaar is geworden, graaft in volmaakte veiligheid haar eigen graf.

Noten

1. U. Beck, *Risk Society: Towards a New Modernity*, London: Sage 1992.
2. P. Lagadec, *States of Emergency: Technological Failures and Social Destabilization*, Butterworth: Heinemann 1990.
3. Crisis Onderzoek Team, *De Bijlmerramp: rampbestrijding en crisismanagement*, Amsterdam: Stadsuitgeverij 1993.
4. J. Jacobs, *Systems of Survival*, New York: Random House 1992.
5. Crisis Research Center, *The 1993 and 1995 floods in Western Europe: a comparative study of disaster response*, Leiden: RUL 1997 (nog te publiceren).

Twijfelen aan de EMU

De scepsis rond de Economische en Monetaire Unie (EMU) begint steeds groter vormen aan te nemen. Vanuit het perspectief van een stabiele Euro staan in de politieke discussie de toetredingscriteria uit het Verdrag van Maastricht centraal, en de vraag of er genoeg lidstaten van de Europese Unie (EU) aan deze criteria zullen voldoen om een EMU te vormen. Vanuit de wetenschap is de inhoud van de criteria ter discussie gesteld en wordt de vraag opgeworpen of de EMU echt wel zo profijtelijk is als door beleidsbepalers wordt gedacht. Een monetaire unie kán grote voordelen hebben, maar niet de EMU zoals die nu tot stand dreigt te worden gebracht.

N.S. Groenendijk

Drs N.S. Groenendijk is universitair docent bij de sectie openbare financiën, faculteit Bestuurskunde, Universiteit Twente.

In dit artikel geven we eerst de achtergronden weer van de besluitvorming over de EMU tot nu toe. Vervolgens gaan we in op de ondeugdelijkheid van de toelatingscriteria, en de gevolgen van het zogenaamde Stabiliteitspact. Naast deze vrij gangbare kritiek op de EMU besteden we aandacht aan de tekort schietende budgettaire integratie in de EU, en aan de wijze waarop in het voorjaar van 1998 de toelatingsbeslissing zal worden genomen.

Achtergronden

Zonder andere positieve effecten te willen bagatelliseren, kunnen we stellen dat Europese integratie tot op heden vooral heeft bestaan uit het wegnemen van handelsbelemmeringen. Na de totstandkoming van de gemeenschappelijke markt, begin 1993, resteerde er nog één handelsbelemmering van betekenis, namelijk de hoge transactie- en onzekerheidskosten als gevolg van het in- en uitgaan van verschillende valuta binnen de EU. Geheel in

lijn met wat de handboeken op het terrein van economische integratie voorschrijven, besloot de EU tot de oprichting van een monetaire unie.

Een monetaire unie heeft drie kenmerken. Ten eerste *vrij verkeer van kapitaal*. Daaraan was in grote lijnen al voldaan door middel van de gemeenschappelijke markt. Ten tweede een *centraal monetair beleid*. Daarvoor is het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB) in het leven geroepen, met als voorloper het Europees Monetair Instituut. Het derde kenmerk is dat er hetzij een *gemeenschappelijke munt* is, hetzij een stelsel met meerdere valuta die in onherroepelijke verhoudingen tot elkaar staan. Omdat in het laatste geval wel wisselkoersonzekerheid wordt weggenomen, maar er geen reductie van transactiekosten (omwisselkosten) plaatsvindt, werd al snel gekozen voor een monetaire unie met een gemeenschappelijke munt, die later de kleurloze naam *Euro* heeft gekregen.

In de EU is men steeds beducht geweest voor situaties

waarin sommige lidstaten het minder nauw nemen met het wegnemen van handelsbelemmeringen ten koste van de braveren lidstaten. Het Europese mededingingsbeleid, en de vergaande harmonisatie op het terrein van de BTW, en de accijnzen zijn een uitvloeisel van die vrees.

Vergelijkbare problemen voorzagen men voor de EMU. Als een EMU-lid een aanzienlijk tekort heeft resulterend in een fors kapitaalmarktberoep, dan drijft dat de rente in de EMU op, en zijn de andere EMU-leden, voor hun bescheiden tekorten, meer rente-uitgaven kwijt. Meer in het algemeen: de kosten (hoge rente, hoge inflatie, zwakke Euro) van een zwak financieel beleid van individuele lidstaten vormen in een monetaire unie negatieve externe effecten voor de overige deelnemers.

Met dat spookbeeld voor ogen begon men direct te harmoniseren, door middel van de convergentiecriteria uit het Verdrag van Maastricht. Die toelatingscriteria voor de EMU houden in dat lidstaten geen bovengemiddeld slechte prestaties mogen leveren op het terrein van de rente, de inflatie en de wisselkoersstabiliteit, en dat ze geen excessief begrotingstekort mogen hebben.

Dat laatste wordt beoordeeld naar de hoogte van het tekort zelf (maximaal 3% Bruto Binnenlands Produkt, BBP) en de hoogte van de staatsschuld (maximaal 60% BBP). Bovendien richtte men de harmonisatiepijlen gelijk ook maar op de periode na de oprichting van de EMU. Op de top in Dublin, eind 1996, werd op hoofdlijnen een Pact voor Stabiliteit en Groei voorgesteld, dat onder het Nederlandse voorzitterschap moet worden uitgewerkt en vastgesteld. Het *Stabiliteitspact* zal gaan voorschrijven dat begrotingstekorten 'close to balance or in surplus' moeten zijn, en zal een *deposito- en boetesysteem* bevatten voor het geval het tekort van een EMU-lid de grens van 3% BBP overschrijdt.

De toelatingscriteria

Op dit moment lijkt het er op dat *Duitsland* in 1997 niet kan voldoen aan het tekortcriterium. Mocht er een EMU tot stand komen zonder Duitsland, of mocht er besloten worden tot uitstel omdat men (terecht) meent Duitsland niet te kunnen missen, dan is daarmee het bewijs gegeven van de ondeugdelijkheid van de Maastrichtse criteria. Ook met een tekort van 5% BBP hoort Duitsland per 1 januari 1999 deel uit te maken van een monetaire unie in Europa. De beslissing met welke landen een dergelijke unie moet worden opgericht behoort immers een afweging te zijn van de voor- en nadelen van een monetaire unie. De voordelen betreffen voornamelijk de afwezigheid van transactie- en onzekerheidskosten. Andere voordelen zijn het kunnen reduceren van valuta-voorraden bij nationale centrale banken, en het wegvallen van de mogelijkheid tot prijsdiscriminatie door producenten. Nadelen van een monetaire unie zijn uiteraard de overgangskosten, en het afnemen van nationale autonomie in economisch beleid. Dat laatste betreft allereerst voorkeursbeperking, dat wil zeggen dat nationale staten niet langer zelf hun voorkeuren ten aanzien van de doelstellingen van economische politiek (inflatiebestrijding, het bevorderen van werk-

gelegenheid en dergelijke) kunnen bepalen. Ten tweede gaat het om verlies van instrumenten om gekozen doeleinden te bereiken. Devaluatie van de nationale valuta om de eigen economie te stimuleren is niet langer mogelijk, evenmin als zelfstandige renteverlaging. De voor- en nadelen van een monetaire unie verschillen op twee manieren. Ten eerste zullen ze verschillen per land. Een land als Nederland dat veel handel kent profiteert relatief veel van een gemeenschappelijke munt, en kent relatief weinig nadelen omdat onze autonomie op monetair gebied feitelijk toch al beperkt was door de afhankelijkheid van de Duitse situatie. Ten tweede zullen de voor- en nadelen verschillen naarmate de samenstelling van de EMU verschilt. Hoe homogener de samenstelling hoe geringer de kosten als gevolg van het verlies aan beleidsautonomie. Op deze voor- en nadelen kunnen we allerlei berekeningen loslaten op grond waarvan we in ieder geval kunnen stellen dat noch de EU als geheel, noch een EMU zonder Duitsland, noch een breed samengestelde

... het vermoeden dat veel ministers van Financiën de tamelijk strakke criteria hebben omarmd om thuis aan het bezuinigingsfront sterker te staan

EMU (de EU minus Italië en Griekenland) 'optimal currency areas' zijn.¹

De Maastrichtse criteria gaan aan dit alles voorbij.² Het rentecriterium en het inflatiecriterium zijn per definitie tamelijk onzinnig, omdat convergentie van rente en inflatie juist iets is dat in een monetaire unie plaatsvindt, en dus niet als toelatingseis hoeft te gelden. Het criterium van de wisselkoersstabiliteit is alleen zinnig om devaluaties tegen te gaan van nationale valuta die er op gericht zijn de eigen staatsschuld nog even af te waarderen direct voorafgaande aan de invoering van een gemeenschappelijke munt. Net als bij de andere criteria kijkt men hier echter naar de prestaties over 1997, en niet naar het jaar 1998, dat de EMU direct voorafgaat.

De budgettaire criteria zijn arbitrair. De achterliggende rekensom is simpel: bij een te stabiliseren staatsschuld van 60% BBP hoort, uitgaande van een nominale groei van 5% per jaar, een tekort van 3% BBP.³ Of andersom geredeneerd: als je zorgt voor een tekort van hooguit 3% BBP dan stabiliseert de schuld zich op 60% BBP. Uitgaande van een nominale groei van 5% had men ook kunnen kiezen voor een 2,5% – 50%-criterium, of een 3,5% – 70%-criterium. De keuze voor 3%-60% is gebaseerd op een schatting in 1989 van het groeicijfer en van wat voor de meeste EU-lidstaten haalbaar leek aan bezuinigingen. Daarbij kan overigens het vermoeden worden geuit dat veel ministers van Financiën de tamelijk strakke criteria hebben omarmd om thuis aan het bezuinigingsfront sterker te staan. Naast kritiek op het arbitraire karakter van de budgettaire criteria is er kritiek mogelijk op de gevoeligheid van het tekort- en van het schuldbegrip voor allerlei institutionele verschillen, en op de ruimte die de begrippen laten voor

'trucs' om (eenmalig) het tekort en/of de schuld te verlagen.

Het Stabiliteitspact

Stel dat een economische recessie toeslaat in enkele landen in Europa, waaronder Frankrijk (een zogenaamde asymmetrische schok). Als zoiets zich zou hebben voorgedaan in 1987 dan zouden de Fransen zich waarschijnlijk niet te min hebben gevoeld de gevolgen van deze recessie te beperken door over te gaan tot devaluatie van de franc. In de aanloop naar de EMU (bijvoorbeeld in het huidige jaar 1997) is de inzet van dit wisselkoersinstrument al aanzienlijk beperkt, zoals hierboven is aangegeven. Stel dat we ons bevinden in het jaar 2007, en dat er een Economisch Monetaire Unie (EMU) tot stand is gekomen met daarin Frankrijk. Het Franse monetaire beleid is in Europese handen. Wat zijn dan de mogelijkheden voor Frankrijk om met gebruikmaking van de eigen overheidsbegroting een recessie te bestrijden (dat wil zeggen een 'fiscal policy' te voeren)? Volgens vele tegenstanders van de EMU zijn die mogelijkheden ontoereikend. Volgens ons valt dat wel mee.

Op de top in Florence in 1996 is afgesproken dat lidstaten zullen streven naar '... a medium-term budgetary position of close to balance or in surplus ...'.⁴ Dat geldt voor alle EU-

Qua monetaire beleidsvoering zal het wel goed zitten, mits onze eigen Duisenberg president van de Europese Centrale Bank wordt

lidstaten, of ze nu deel gaan uitmaken van de EMU of niet. EMU-lidstaten zullen stabiliteitsprogramma's moeten voorleggen aan Brussel, waarin aangegeven wordt hoe men een dergelijk begrotingsevenwicht denkt te bereiken en te handhaven. De Europese Commissie en de Europese Raad houden vervolgens de lidstaten scherp in de gaten en iedere mogelijke verslechtering van de budgettaire positie zal aanleiding vormen tot terechtwijzingen via een zogenoemd 'early warning system' (het lijkt wel oorlog). Begrotingstekorten van maximaal 3% BBP zijn toegestaan, om zo rekening te kunnen houden met de werking van automatische stabilisatoren. Overschrijding van de 3%-grens mag slechts in hoogst uitzonderlijke gevallen, die in het verslag van de top in Dublin van eind 1996 op een vage manier zijn aangeduid: ongebruikelijke voorvallen buiten de invloedssfeer van de betreffende lidstaat, of een 'severe economic downturn'.⁵ Deze vage formulering zal overigens worden overgenomen in de relevante Raadsverordening zoals die in juni in Amsterdam moet worden vastgesteld.⁶ Een ongerechtvaardigde overschrijding van de 3%-grens zal aanleiding zijn tot het betalen van een jaarlijks deposito samengesteld uit een vast deel⁷ ter grootte van 0.2% BBP, en een variabel deel dat een tiende bedraagt van de overschrijding. Als de lidstaat er in slaagt binnen twee jaar orde op zaken te stellen, worden de deposito's (zonder rente) terugbetaald. In het andere worden ze omgezet in boeten.

Beperkt dit Stabiliteitspact lidstaten nu echt in hun mogelijkheden tot het voeren van een begrotingsbeleid? Dat hangt af van de benodigde ruimte, en van de beschikbare ruimte.

Wat betreft de *benodigde ruimte* geldt dat het voeren van een actief conjunctuurbeleid iets is dat zich in geen enkel Westeuropees land nog in veel populariteit mag verheugen. Dat heeft niet alleen te maken met veranderde politieke inzichten ten aanzien van de wenselijkheid van staatsingrijpen in het algemeen, maar vooral met het gebrek aan effectiviteit van een actief conjunctuurbeleid als gevolg van het optreden van allerlei vertragingen (in diagnose, besluitvorming en uitvoering) waardoor een dergelijk beleid feitelijk vaak averechts, dat wil zeggen procyclisch, uitpakt. De ruimte die men op nationaal niveau nodig heeft betreft vooral het passieve stabilisatiebeleid. Het gaat dan om de 'built-in stabilizers' zoals de belastingen en uitkeringen, en niet zozeer om de 'built-on stabilizers' zoals de grootscheepse conjunctuurprogramma's in ons land onder de kabinetten-Den Uyl en -Van Agt. De benodigde ruimte is dus relatief beperkt.

De *beschikbare ruimte* hangt sterk af van de Ausgangssituatie. Als een land nauwelijks een tekort heeft, is die ruimte aanzienlijk. In het geval van Nederland staat 3% BBP voor ruim 20 miljard gulden. Als een land met de hakken over de sloot de EMU binnenkomt, en dat zal het geval zijn voor de meeste aanstaande EMU-lidstaten, is die ruimte gering tot zeer gering. Kortom, de bandbreedte van 3% BBP is alleen dan ontoereikend voor een ongestoorde werking van de automatische stabilisatoren, als die bandbreedte niet volledig meer kan worden gebruikt omdat men (nog) geen begrotingsevenwicht heeft. Maar zelfs dan is er de politieke afweging of er sprake is van een gerechtvaardigde of ongerechtvaardigde overschrijding. De soep wordt dus nooit zo heet gegeten als ze wordt opgediend.

Hierboven kwam al even het *deposito- en boetesysteem* ter sprake. Dat systeem heeft in onze ogen wat vreemde trekjes. Het betekent een flinke verslechtering van de toch al penibele budgettaire positie voor de betrokken lidstaat. Een mogelijk gevolg daarvan is dat de trukendoos open gaat: lidstaten zullen hun tekort met boekhoudkundig kunst- en vliegwerk onder de 3% houden, zoals dat in de aanloop naar de EMU door sommige landen al gedaan is. Bovendien leek het gevaar te dreigen dat de kat (lees de Europese Commissie) op het spek (de boetes) werd gebonden. Het is immers steeds de Commissie die het initiatief neemt tot waarschuwings- en boetemaatregelen, en het is de Uniebegroting waarnaar de boetes en/of de rente over deposito's zouden vloeien. Op de Top in Dublin is dat gevaar onderkend door te stellen dat als gevolg van het boetesysteem de totale EU-uitgaven niet mogen stijgen.⁸ In Noordwijk is recent besloten dat de opbrengsten uit rentes en/of boetes niet ten goede komen aan de EU als geheel, maar aan de 'ins' (de overige EMU-deelnemers)⁹. De redenering hierachter zal wel zijn dat die andere EMU-deelnemers daardoor enigszins gecompenseerd worden voor de hen aangedane negatieve

externaliteiten. Hoe het ook zij, het deposito- en boetesysteem is een bestedingsbeperkend systeem dat in werking treedt op momenten dat bestedingsbeperking niet gewenst is, en zal aanleiding vormen tot administratieve trucs.

Onvoldoende budgettaire integratie

Is de EU eigenlijk wel klaar voor een EMU? Technisch gezien waarschijnlijk wel. De voorbereidingen zijn immers in volle gang en dreigen zelfs, middels de angst voor schadeclaims, een actieve rol in de oprichtingsbeslissing te gaan spelen. Qua monetaire beleidsvoering zal het ook wel goed zitten, vooropgesteld natuurlijk dat onze eigen Duisenberg president van de Europese Centrale Bank wordt. Het probleem is echter dat er met de komst van de EMU wel in één klap een Europees monetair beleid is, maar dat de ontwikkelingen op het terrein van het Europees begrotingsbeleid daarbij flink achterlopen. Stel dat er een recessie toeslaat die alle landen in Europa treft (een symmetrische schok). Kan er dan op Europees niveau een volwaardige macro-budgettaire stabilisatiepolitiek worden gevoerd, in samenhang met het monetaire beleid? Nee. De EU-begroting is daarvoor domweg niet omvangrijk genoeg. In absolute zin is de EU-begroting (iets meer dan 90 miljard Ecu, ongeveer 240 miljard gulden) weliswaar vergelijkbaar met die van de Nederlandse overheid, maar in relatieve zin stelt het allemaal niet veel voor. De EU-begroting beslaat iets meer dan 1% van de som van alle BBP's van de lidstaten. De EU-begroting is ook naar inhoud beperkt. De uitgaven betreffen voor bijna de helft het gemeenschappelijk landbouwbeleid, en voor circa 35% het structuurbeleid. Qua inkomsten is de EU sterk afhankelijk van de lidstaten. De BBP-bijdrage van de lidstaten beslaat circa 35% van de inkomsten, en de afdrachten door lidstaten van een deel van hun BTW-opbrengsten vormen bijna de helft van de inkomsten. Over de BTW-tarieven heeft de EU niets te zeggen, dat is een zaak van de lidstaten zelf. De traditionele eigen middelen (importheffingen, landbouwheffingen), waar de EU wel volledige beslissingsbevoegdheid heeft, maken slechts 20% van de inkomsten uit. Een tekort mag de EU-begroting niet hebben. Dat betekent dat het gevaar dreigt dat het economische stabilisatiebeleid in de EMU louter bestaat uit monetair beleid en niet uit een combinatie van monetair beleid en macro-budgettair beleid. De EU-begroting is daarvoor te klein, en de overheidsinkomsten en -uitgaven van lidstaten worden niet meer op hun eigen merites beoordeeld, maar spelen slechts als saldo mee, als bron van mogelijk kapitaalmarktberoep. Voor de ontwikkeling van

de werkgelegenheid bijvoorbeeld zijn echter niet alleen een lage rente en een stabiele Euro van belang, maar ook lage belastingtarieven en het op peil houden van de koopkracht van grote groepen consumenten, zoals uitkeringsgerechtigden.

Het is bovendien de vraag in hoeverre er in een EMU een eenduidig monetair beleid gevoerd kan worden. Stel dat er depreciatie van de Euro dreigt ten opzichte van de dollar en de yen. Vanuit de Duitse en Nederlandse traditie is dat iets dat te vuur en te zwaard bestreden moet worden. Het is niet denkbeeldig dat een aanzienlijk aantal landen in de EMU, waaronder waarschijnlijk Frankrijk, daar iets opportunistischer mee omgaan.

De toelatingsbeslissing

Volgens het Verdrag van Maastricht moet de beslissing tot toetreding tot de EMU worden genomen door de Raad van Ministers, met gekwalificeerde meerderheid.¹⁰ Daarbij wordt eerst per kandidaat een oordeel geveld, en vervolgens wordt gekeken of er een meerderheid van EU-lidstaten is die zou kunnen toetreden tot de EMU, met andere woorden of er een EMU van enige omvang tot stand is te brengen. Bij de toepassing van de budgettaire criteria

is er overigens wel enige marge: lidstaten die de 3%-grens en/of de 60%-grens niet halen maar wel aardig op weg zijn kunnen zich ook kwalificeren.¹¹ Die beoordelingsruimte gevoegd bij gekwalificeerde meerderheid als beslisregel kan

aanleiding geven tot een situatie waarin een landen, die zich strikt genomen niet kwalificeren, maar als blok de doorslag geven om een gekwalificeerde meerderheid te bereiken, de besluitvorming aanzienlijk beïnvloeden. Dat is zeker aannemelijk indien Duitsland zou gaan behoren tot die groep twijfelgevallen.

Meer in het algemeen is het de vraag of de wijze waarop de toelatingsbeslissing is ingericht, verstandig is. Niet alle EU-lidstaten mogen meedoen aan de EMU, maar ze mogen wel allemaal meepraten en -beslissen over de EMU. Dat heeft te maken met het feit dat de beslissingen rond de EMU eenmalige beslissingen zijn en er niet stapsgewijs over deelname wordt besloten. Dat komt doordat men, zoals hierboven is geschetst, een monetaire unie ziet als een vervolgstap op de gemeenschappelijke markt, en niet als een afzonderlijke Unie, die, net als de EEG, moet groeien. Waarom begint men niet gewoon met Duitsland, de Beneluxlanden en Frankrijk, om dan de EMU stapsgewijs uit te breiden?

Het voordeel van een dergelijk scenario is dat de beslissingen omtrent totstandkoming en uitbreiding met unanimititeit tot stand kunnen worden gebracht, zonder

Samenvatting

In dit artikel is de stand van zaken weergegeven met betrekking tot de EMU. Kritiek is uitgeoefend op de toelatingscriteria, die onvoldoende aansluiten bij de voor- en nadelen van deelname van een land aan een monetaire unie. Ten aanzien van het zogenoemde Stabiliteitspact is een genuanceerd standpunt ingenomen. Verder is gewezen op de divergentie tussen Europese ontwikkelingen op monetair gebied en ontwikkelingen op budgettair gebied. De wijze waarop tot oprichting van de EMU zal worden besloten, tenslotte, houdt in de ogen van de auteur niet veel goeds in.

dat dat aanleiding geeft tot misbruik door 'buitenstaanders'. Het is in Europa gebruikelijk de unanimiteitsregel (of een gekwalificeerde meerderheid) toe te passen op beslissingen waarbij dat niet echt handig is, namelijk beslissingen waarbij niet iedereen er op voortgaat (herverdelingsbeslissingen), of beslissingen die vooral gunstig uitpakken voor enkele deelnemers en gevoelens van relatieve deprivatie bij anderen oproepen. De verliezers maken in dat geval gebruik van het veto-recht dat voortvloeit uit unanimiteit, of vormen een 'blokkerende minderheid'. Het gevolg kan zijn verlamming in besluitvorming, zoals in de Europese Gemeenschap in de periode na het *Compromis van Luxemburg* in 1966. Een ander mogelijk gevolg is dat de winnaars over moeten gaan tot feitelijke compensatie van de verliezers. In de EU is er via het gemeenschappelijk landbouwbeleid, en in de meer recente periode vooral via de structuurfondsen en het Cohesiefonds, een omvangrijke herverdeling tot stand gebracht, waaraan vooral de lidstaten die relatief veel profiteren van de gemeenschappelijke markt (Duitsland, Frankrijk, Nederland) hebben bijgedragen. Ook de EMU zou wel eens met een dergelijke afgedwongen herverdeling gepaard kunnen gaan.

Tot slot

Onze twijfel aan de EMU betreft niet zozeer de negatieve gevolgen voor de mogelijkheden tot het voeren van een actief stimulerend begrotingsbeleid op nationaal niveau. Een dergelijk beleid pakt veelal toch procyclisch uit, en lidstaten doen er goed aan zich te beperken tot een meer passief stabilisatiebeleid. Daarvoor biedt het beoogde Stabiliteitspact over het algemeen genoeg ruimte, vooropgesteld dat lidstaten serieus werk maken van het streven naar begrotingsevenwicht. Het deposito- en boetesysteem dat onderdeel uitmaakt van het Stabiliteitspact is echter niet fraai. Verder loopt de budgettaire integratie in de EU achter bij de monetaire integratie, waardoor op Europees

niveau stabilisatiebeleid uitsluitend uit monetair beleid bestaat. Belangrijker is echter dat de EMU zoals die nu tot stand dreigt te komen is gebaseerd op een toelatings-examen met de verkeerde vragen. Of een land deel uit moet maken van een monetaire unie kun je niet aflezen aan de hoogte van het begrotingstekort, maar wordt bepaald door de toegevoegde waarde (in de zin van positieve verschillen tussen extra voordelen enerzijds en extra nadelen anderzijds) van de deelname van die lidstaat. De wijze waarop de toetredingsbeslissing is ingericht geeft bovendien aanleiding tot misbruik van stemmacht.

Noten

1. Zie F.C. Palm, 'The European exchange rate mechanism and the European Monetary Union', *The Economist*, 144 (1996), p. 305-324, voor een overzicht.
2. Zie voor kritiek op de Maastrichtse criteria met name W.H. Buitter, G. Corsetti en N. Roubini, 'Excessive deficits: sense and nonsense in the Treaty of Maastricht', *Economic Policy*, 16 (1993), p. 58-100, en W.H. Buitter, 'De budgettaire voodoo van Maastricht', *Economisch Statistische Berichten*, 18 maart 1992, p. 268-272.
3. Stel dat het BBP 100 is, de staatsschuld 60, en de nominale groei 5%. Dan is het BBP na een jaar 105. De staatsschuld mag dan 60% van 105 zijn, dus 63, zodat er dat jaar een tekort van 3 (63-60) mogelijk is.
4. Zie punt 21 conclusie ECOFIN-raad Dublin, december 1996.
5. Zie punt 27 conclusie ECOFIN-raad Dublin, december 1996.
6. Aldus punt 1.2 van het verslag van de informele ECOFIN-raad in Noordwijk, april 1997.
7. Dat geldt alleen voor het eerste jaarlijkse deposito. De eventuele volgende deposito's bestaan alleen uit het variabele deel.
8. Zie punt 36 conclusie ECOFIN-raad Dublin, december 1996.
9. Zie punt 1.2 van het verslag van de informele ECOFIN-raad in Noordwijk, april 1997.
10. Zie artikel 109J EG-Verdrag.
11. Zie artikel 104C lid 2 EG-Verdrag.

Geo-informatie op Internet

Het Nationaal Clearinghouse Geo-informatie (NCGI) onderhoudt vanaf augustus 1997 een internet-site – een 'digitale plaza waar vraag en aanbod op het gebied van geo-informatie samen komen'. Niet alleen geo-bestanden, maar ook kaartjes, luchtfoto's en statistieken per regio zijn op deze wijze te verkrijgen. Ook kunnen o.a. gebruikersvragen worden neergelegd.

Deelnemers in het NCGI zijn op dit moment: Ravi, VROM, RIVM, Kadaster, CBS, Meetkundige Dienst, gemeenten Utrecht en Amsterdam, DLG, Topografische Dienst, DLO, Staringcentrum, Nationaal lucht- en ruimtevaartlaboratorium en de provincie Gelderland.

Een prototype 'Idefix' is reeds op internet te bezoeken:

<http://www.euronet.nl/users/ravi>.

Adres: NCGI, Kon. Wilhelminalaan 41, Postbus 508, 3800 AM Amersfoort, tel. 033 – 460 4100, fax 033 – 465 6457, E-mail clhouse@euronet.nl.

'Call for Papers'

De derde *Nederlandse ArbeidsmarktDag* vindt plaats op dinsdag 11 november 1997 en heeft als thema *De Zorgzame Markt; werkgelegenheidscreatie tussen marktwerking en regulering*. De zeven middagsessies zijn gewijd aan de volgende onderwerpen:

- Arbeidsmarkt, marktwerking en regulering
- Arbeidsmarkt & technologische vernieuwing
- De potentie van het midden- en kleinbedrijf
- Nieuwe arbeidsverhoudingen
- Onderwijs, scholing en arbeidsmarkt
- De sociale dimensie van economische groei
- Van curatief naar pro-actief arbeidsmarktbeleid.

Wie tijdens een van de sessies onderzoek wil presenteren kan tot 20 juni a.s. een samenvatting (1 x A4) sturen naar Kees van Uitert, EIM, postbus 7001, 2700 AA Zoetermeer, tel. 079 – 341 3634.